

HYPERICUM 24, januari 2024

FWT-FLORON

Een korte beschrijving van de flora restanten van de Meijerinksmaten en het Westerveld (Wierden); km hokken 233-484, -485 en -486

René de Wilde, oktober 2023

Foto 1: Door de droogte sinds begin mei is de afwateringssloot van de Meijerinksmaten geheel droog gevallen en leent zich daardoor uitstekend voor floristisch onderzoek. Meijerinksmaten, 4 juni 2023.

Inleiding

De aanleiding voor de veldbezoeken aan dit gebied is deelname aan het project Het Nieuwe Strepen van Floron, betreffende kilometerhok 233-484. Dit hok, dat ik noemde “Schutten Nijland” ligt op een overgang van heideontginning naar de lagere grond van de Meijerinksmaten (zie figuur 1). De Meijerinksmaten worden al ruim anderhalve eeuw afgewaterd door een rechte sloot of graven (topotijdreis.nl). Mogelijk is deze sloot tijdens landinrichtingswerken nog uitgediept. Dat adequate afwatering niet altijd nuttig hoeft te zijn blijkt wel in de droogteperiodes van heden ten dage (zie foto 1). Hoewel de sloten soms droog staan, soms over steeds langduriger periodes, hebben ze voor de van nature voorkomende flora een belangrijke refugium functie. Deze handhaaft zich er min of meer door het jaarlijkse schonen en de vochthuishouding onder in de sloot die mogelijk overeen komt met de vroegere toestand van een grotere oppervlakte. Gezien deze eigenschappen

van de doorsnijdingen van het gebied, is het nuttig ze te gebruiken als referentie van beschrijvingen van de vroegere vegetatie samenstelling. Een goede reden de waterschapsleidingen te onderzoeken is van praktische aard; doordat ze droog vallen raken ze uitstekend ontsloten voor flora onderzoek, zolang althans het waterschap niet is geweest voor het schonen.

Florabeschrijving

Voor kilometerhokinventarisatie is het hok 233-484 op 21 mei 2023 bekeken ter hoogte van genoemde sloot ("S" in figuur 1), waarvan de taluds gedomineerd werden door o.a. Glanshaver (*Arrhenatherum elatius*). De sloot bevatte toen water, over gebleven van de qua neerslag redelijk normale aprilmaand 2023. Fraai bloeiend vielen hier op de velden bloeiende Waterranonkel (*Ranunculus peltatus*), vermengd met vegetatieve planten die ik tot Blauw glikkruid (*Scutellaria galericulata*) determineerde. Wat verder naar het noorden groeiden op de taluds van de sloot wat schralere soorten als Gewone veldbies (*Luzula campestris*).

Figuur 1: Kaart van het onderzoeksgebied dat is bekeken in het voorjaar van 2023. Vc=groeiplek Hondsviooltje (*Viola canina*). De opnamenummers corresponderen met tabel 1. Oranje stip = groeiplek Rosse vossenstaart (*Alopecurus aequalis*). (bron: verspreidingsatlas.nl).

Op 4 juni 2023 werd het kilometerhok opnieuw bezocht en nu trof ik de afwateringssloot aan in droge toestand. De bodem van de sloot was zelfs goed beloopbaar door de wekenlange droogte vanaf de tweede week van mei. Het gedeelte van de Burgemeesterdijk tot aan de Notterweg is aldus op 4 juni geïnventariseerd en na de vondst van attractieve soorten met een historische standplaatsbinding als Rosse vossenstaart op locatie 233,79-484,84 en daarnaast Schildereprijs (*Veronica scutellata*) (zie foto 2 en opname 1), ontstond de vraag hoe de stand van deze soorten is in het vervolg van de waterleiding in noordelijke richting. Een volgend veldbezoek van dit onbekende gedeelte vond plaats op 18 juni 2023. In het hok 233-485 is Rosse vossenstaart wederom

gevonden op plek 233,672-485,042, dus in de buurt van de hiervoor behandelde plek.

Verder noordwaarts echter stond de soort niet meer. Lopend over de droge slootbodem ging noordelijke de natuur meer over naar een heide type met een geheel ander karakter. In

tabel 1 wordt dit karakter middels een paar opnames beschreven. Samenvattend wordt naast het veelvuldig voorkomen van Blauw glidkruid, Moeraswalstro (*Galium palustre*), Schildereprijs, Grote waterranonkel de waterleiding van de Meijerinksmaten gekenmerkt door het pleksgewijs voorkomen van Rosse vossenstaart en Smalle waterweegbree (*Alisma lanceolatum*), Zwarte- en Blaaszegge (*Carex nigra* en *C. vesicaria*).

Figuur 2: Kaart van het onderzoeksgebied uit 1925 (bron: topotijdreis.nl). Door de kaart van figuur 1 over deze kaart te leggen ontstaat een indruk omtrent de historische landschappelijke context waarvan de huidige flora een afspiegeling is.

Alvorens dieper in te gaan op de habitus van Rosse vossenstaart zoals die hier is aangetroffen, vergeleken met oudere beschrijvingen uit de literatuur, wil ik eerst een historische vergelijking behandelen van de in het verhaal genoemde opnameplekken. Om een indruk te krijgen van de natuurlijke habitus waaruit de genoemde soorten zijn voortgekomen, is over de actuele landkaart (figuur 1) een historische kaart (figuur 2) van 1925 gelegd. Op de historische kaart zijn de opnamelocaties aangegeven. De plek van opname 1 blijkt al bijna 100 jaar een gegraven sloot te vormen. De plekken 2 en 3 kenden volgens de kaart van 1925 echter een nog vrij oorspronkelijk karakter, bestaande uit een moerassig deel van het Westerveld (opnameplek 2) en heide in de buurt van een vennetje (opnameplek 3). Hoewel

gedetailleerde vegetatiegegevens van deze plekken uit 1925 ontbreken, kan middels deze eenvoudige methode zichtbaar worden gemaakt dat de actuele vegetaties vaak nog een scherpe afspiegeling vormen van de natuurlijke situatie van pakweg 100 jaar geleden.

Opname	1	2	3
<i>Ranunculus peltatus</i>	X	-	-
<i>Alisma lanceolatum</i>	X	-	-
<i>Alopecurus aequalis</i>	X	-	-
<i>Equisetum fluviatile</i>	X	-	-
<i>Veronica scutellata</i>	X	X	-
<i>Galium palustre</i>	X	-	X
<i>Lysimachia nummularia</i>	X	X	X
<i>Carex vesicaria</i>	X	X	-
<i>Juncus articulatus</i>	X	-	-
<i>Cardamine pratensis</i>	X	X	-
<i>Scutellaria galericulata</i>	X	X	-
<i>Silene flos-cuculi</i>	-	X	X
<i>Lotus pedunculatus</i>	-	X	-
<i>Glyceria maxima</i>	-	X	-
<i>Filipendula ulmaria</i>	-	X	-
<i>Molinia caerulea</i>	-	-	X
<i>Hydrocotyle vulgaris</i>	-	-	X
<i>Erica tetralix</i>	-	-	X
<i>Calluna vulgaris</i>	-	-	X
<i>Potentilla anglica</i>	-	-	X

Tabel 1: Eenvoudige opname tabel van enkele vierkant meters slootbodem.
Opn: Opn 1 = 233,79-484,84;
 Opn 2 = 233,34-485,69; Opn 3 = 233,56-486,02.

Foto 2: Habitus van opname 1, de vegetatie van de bodem van de afwateringssloot (figuur 1), met o.a. Rosse vossenstaart, Schildereprijs en Holpijp (*Equisetum fluviatile*).

Meijerinksmaten, 4 juni 2023.

Plantensociologische context

Evenals het vergelijken van de huidige vegetatie met historische kaartinformatie zoals hierboven is het wellicht ook interessant de gevonden habitus van Rosse vossenstaart te vergelijken met gegevens uit de literatuur. De botanicus Kok Ankersmit meldde in 1879 dat de soort *Alopecurus aequalis* vroeger (1850?) veel voorkwam in het Beekbergerwoud (Weeda 2014). Plantensociologisch wordt de soort steevast bij het *Polygono-bidentietum* als diagnostische soort genoemd, welke associatie optreedt als pioniervegetatie van voedselrijke plaatsen aan oevers (VN 4, blz. 186). Doordat de Rosse vossenstaart plantensociologisch aan rijke milieus van met name stikstof wordt gelinkt, oppert Weeda dat het voorkomen in het Beekbergerwoud met toegenomen veeteelt verband zou houden (Weeda 2014). De huidige verspreiding van Rosse vossenstaart is echter bepaald niet zo algemeen als die van Geknikte vossenstaart (*Alopecurus geniculatus*), hetgeen toch van een notoire stikstofminnaar te verwachten zou zijn (verspreidingsatlas.nl). Vossenstaart heeft erg langlevend zaad, hetgeen massale kieming ervan in aangesneden slootprofielen bewijst, te zien in natuurbouwterreinen (waarneming Te Linde 2022). De soort kiemt als het zaad droog komt te liggen onder temperatuurschommelingen (dag/nacht) en licht (Ning Zhao et al. 2018), betrekking hebbend op Rosse vossenstaart De sloot in de Meijerinksmaten biedt waarschijnlijk de juiste kiemingsvoorwaarden, gezien het daadwerkelijk droogvallen met grote temperatuurschommelingen. De habitus van Rosse vossenstaart in de Meijerinksmaten, samen met het massaal optreden van Schildereprijs wijst hier vooralsnog niet op stikstofrijkdom als noodzakelijke levensvoorwaarde. De vraag rijst of periodiek droogvallen van de habitus niet een veel zwaarder wegende voorwaarde of kenmerk voor een groeiplek met Rosse vossenstaart is dan de voedselrijkdom ervan, hoewel de van nature voedselrijkere maten de soort mogelijk wel een optimum bieden. Resumerend kan worden opgemerkt dat de aangetroffen groeiplekken hier ter plekke niet de echte kenmerken van het *Polygono-bidentietum* vertonen. Voorts dat de soort een historische verspreiding kent met de strategie van langlevend zaad uit een tijd met weinig eutrofiering. Tot slot behoeft het enige terughoudendheid te beweren dat de soort er bij uitstek een is van stikstofrijke milieus.

Foto 3: Over een dertigtal meters is onder in de sloot t.h.v. de opnameplek 3 een groeiplek Kruipganzerik (*Potentilla anglica*) aangetroffen. Westerveld, 18 juni 2023.

Bronnen

- www.topotijdreis.nl
  - www.verspreidingsatlas.nl
  - Duistermaat, L., Heukels Flora van Nederland, 24e druk 2020
  - Schaminée et al., De vegetatie van Nederland, deel 4, 1998
  - Weevers et al., Flora Neerlandica, deel 1, afl. 2, 1951
  - Weeda, E.J., Productieoerwoud op z'n negentiende-eeuws , II, Plantenvondsten en vegetatie elementen in en om het Beekberger Woud, Stratiotes 46, 57-85, 2014
  - Ning Zhao et al., Effects of environmental factors on germination and emergence of Shortawn foxtail (*Alopecurus aequalis*), januari 2018
  - Te Linde, B., post op www.x.com, november 2022.
-